

OT. ZACHAR:

ŘEMESLNÍCI A CECHY
= NA Kladně =
za Starodávna

ŘEMESLNÍCI A CECHY NA KLDNĚ ZA STARO- DÁVNA.

46 hal. no

Předneseno sládkem OTAKAREM ZACHAREM
na paměť kvartálu živností a řemesel Kladen-
ských dne 17. září roku 1906.

VE PROSPĚCH ORGANISAČNÍHO FONDU
CENA 20 HALÉŘŮ

REDAKCE
ČESKÉHO LIDU

Nákladem „Tiskařského a vydavatelského družstva Středo-
českých živnostníků, zapsané společenstvo s ručením obmez.
na Kladně.“

Knihtiskárna K. Mašín na Kladně.

ÚVOD.

Bývávaly to za dřívějška svátky svatých a světic a rozmanitých patronů řemeslných, na něž se kladly oslavy a výroční slavnosti, tak, že t. zv. kvartál tvořil zvláštní výjimku, an jednou za čtvrt léta v libovolný den svedl příslušníky jednotlivých cechů k t. zv. pořádku. Tedy byl to den pro českého řemeslníka bez odporu vysoce významný, an zakládal řadu nových existencí a lze dnu kvartálnímu v hospodářském ohledu postavit na roveň jenom t. zv. výroční trh.

Moderní doba podceňuje tehdejší úsilí řemeslné organisace a přece zcela neprávem. Stačí, aby si ku př. dnešní pozorovatel uvědomil, že nebylo před 60. lety železnic, telegrafů a ovšem i telefonů. Spojení poštovní bylo zdlouhavé a trvalo to drahně času, nežli se vyrozuměli mezi sebou lidé v nejbližším okolí, nad to v kraji a zemi. A proto již jediná

tato okolnost mocně zvyšovala důležitost a kulturní význam schůzek povinných, jakou byla ku příkladu slavnost o kvartále.

Moderní doba po letech šedesátých skoro zapoměla na význam kvartálu a zdálo se již, že na dobro pozbyl významu, leda jenom v paměti dějepisné. Ale přítomná doba dokazuje právě opak. V době páry, magnetismu a elektřiny, dočkali jsme se toho, že změnilo a zdokonalilo se nesmírně mnoho v životě vezdejším, ale nedočkali jsme se dosud, aby člověk vynálezem, byť sebe důmyslnějším, měnil běh dějinných události — dle své vůle.

Mluví se o t. zv. přežitcích historických a pojednou tyto stávají se i moderním heslem. Zapomělo se na cechovní organisace a najednou i zákonodárné sbory podporují od let osmdesátých utvoření t. zv. společenstev živnostenských. Proč? Prostě proto, že zase jest třeba soustavy pospolité práce, pořádku mezi staršími a mladšími, ochrany slabších proti silnějšímu, zkrátka přichází se z praktického života ku přesvědčení, že člověk potřebuje ku vezdejšímu životu netoliko vzduchu, ježž nalezne všude, ale především také soustavné a pravidelné stravy, čili aby po zkušenostech od let šedesátých dovedl, že tak jako člověku volnost a svoboda jest nezbytna, tak zase spořádaný, konservativní a pospolitý život, jest ku blahobytu středních vrstev, nutností.

O letošním kvartálu kladenských živnostníků dostalo se mi té cti, kladenskému řemeslnictvu přednésti některé vzpomínky na naše praotce před stu i více lety. Z pramenů, jež jsem po ruce měl a jež

laskavostí mnoha pánů příslušníků stavu řemeslného na Kladně mi byly poskytnuty, čerpal jsem, ovšem poměrně v krátkém čase, jenom látku pro obsah hodinné přednášky a tak pokládám ji sám za jakousi předběžnou studii ku práci větší, důkladnější a životu i práci kladenských řemeslníků důstojnější.

Podávám přednášku veřejnosti s tímto vysvětlením a doufám, že v nedaleké budoucnosti bude mi dopřáno rozepsati se o dějinách řemesel na Kladně obšírněji, jak toho úcta k jejich minulosti a rostoucí význam do budoucnosti vyžadují. —

V KROČEHLAVECH, v říjnu 1906.

OTAKAR ZACHAR.

Před stu i více lety znamenaly cechy pro město i kraj asi podobnou známku zámožnosti, jako dnes obchod, průmysl a živnosti a ku cenným výsadám obcí náleželo zřizovati podobné cechy, tak, jako bylo značným právem dřívějších vrchností, cechy v jejich právech potvrzovati. To všecko pochodilo ze všestranné důležitosti, jež cechy i jich zřizování měly.

Abychom sobě učinili přibližný pojem o životu v cechu a jeho důležitosti pro jeho příslušníky, museli bychom se vžítí v tehdejší poměry, museli bychom trochu cítit s tehdejší dobou a ovšem i v tehdejším vzdělání a také najmě s tehdeším kulturním stavem, jmenovitě se stavem, v němž nalézala se řemesla a obchod.

Položil jsem titul dnešního rozhovoru do doby před 100 lety, ale mohl bych klidně nazvat před 2 i 3 sty lety, ana doba rozvoje a života cechovního po celé století XVII. a XVIII. jest stejná, měnic se pouze tu a tam a jsouc závisla na svém rozvoji od dějinných událostí místa i království. Cechy samy svým zřízením jsou stále tytéž a trvají tak skoro až do roku 1848, ba mnohde až do r. 1857 a přes tento rok, až do let sedmdesátých.

Pravil jsem, že cechy závisely od celkového kulturního postavení země a dokládám, že byly jakousi národohospodářskou výslednicí tehdejších hospodářských poměrů. Bylo přirozeno, že řemeslník a obchodník musel mít ochranu v sobě samém, nebo ve sdružení ostatních řemeslníků, když zevšad byl obklopen privilegovanými stavy, a právy a výsadami nadanými vrchnostmi a městy. Bylo přirozeno, že řemeslník, který nabyl svoje zkušenosti daleko tížeji, než-li dnes, ať doma ať v cizině, že práci svou a dovednost chtěl mít chráněnu, tak jako byl chráněn majetek hmotný, ať patřil zemanovi nebo měšťanovi a jest i pochopitelné, že řemeslník, který tvořil, stavěl, upravoval vše, čeho k životuездеjšímu bylo třeba, a který kul nástroje ku obraně a k válečnému výpadu, že byl samým okolím chráněn a že se mu dávalo rádo vše, čím práci a svoji dovednost uchoval na prospěch svého okolí a ovšem i ku prospěchu vlastnímu.

A tu jsme u prvních počátků založení cechů nebo bratrstev řemeslných, jež ovšem se samy ze sebe vyvíjely a samy sobě pak vytvořily všechny ty privilegie, regule a pořádky, jež byly vrchnostmi, správami měst, krajů i království potvrzovány a jež všechny směřovaly k tomu, aby řemeslník i jeho práce se povznášela, aby život jeho byl spořádaný a aby výsledek jeho poctivé práce byl v přítomnosti i v budoucnosti chráněn.

Kdo pozorně přečte Generální artikule poctivých cechů staročeských, řekněme z r. 1739, ten jasně a určitě si doloží, k čemu cechy sloužily a nebude od místa, ba bude i časové vytknutí stručně stěžejní úkoly pořádků cechovních pro staročeského řemeslníka.

Cechy zakládaly se především, aby postavení řemeslníka hmotně a i stavovsky se chránilo oproti řemeslníku druhému, čili aby vzájemně upravily a vymezily se práce jednotlivých řemesel a upravil se vzájemný jich poměr další, čili, řekněme to prostě,

aby se jeden řemeslník nepletl druhému do řemesla. Druhý vážný úkol cechu byl sociální, totiž úprava poměru mistra k tovaryši a také k učedniku. V tomto směru ustálily se starobylé obřadnosti přijímání mistrů za spolučleny, vydávání vysvědčení za vyučenou, provádění t. zv. majsterštuků a přijímání učňů do učení, o něž mistři museli žádati, dokládajíc se zachovalostí učňů i jejich rodičů. Při všech těchto obřadech hrálo význačnou úlohu právo příslušnosti, osobní zachovalosti a náboženství uchazeče. Právo cechu oproti členům bylo veliké, tak, že se rozhodovalo nejen o přijetí a vyloučení, ale též o tom, zda smí se příslušník ženit, anebo zda a kolik smí mít ten který mistr tovaryšů a učedníků, ba i kolik kusů oděvu na prodej a kolik párů bot v hotovosti. Tedy nařízení, jež měla vesměs zamezit t. zv. nezřízenou konkurenci spolučenů.

Ovšem, že ruku v ruce s těmito právy šly povinnosti cechů; tak ku př. cechu příslušela podpora vdov a sirotek, udílení půjček a podpora chudých cechovníků v práci i ve stáří, ba i povinnost zřizovati hasičský místní sbor, příslušela cechům. Mezi tato práva patřily výsady, že ku př. nesmí být cechovník, když na jarmarce prodává zboží, pro dluhy pronásledován a zase cechu náleželo právo konfiskovat (zabavit) špatné zboží v krámech, čímž ovšem se jenom posloužilo veřejnosti. Ku právu cechovnímu patřilo vykonávati tresty, jež, odpovídajíc trestním názorům tehdejšími, byly velmi kruté. Ku př. pekl-li pekař malé pečivo, byl v kleci železné do vody potopen a zkazil-li sládek slad na humně, byl trestán jako zločinec — tedy názory dnes přímo neuvěřitelně přísné.

Je na ráz vidno, že právo a moc cechovní, mohly vésti k velikému dobru členů, vykonávali-li ji lidé rozšafní, ale byla zlou metlou v ruku strannických a mstivých. S našeho svobodného stanoviska víme, že každé právo zvrhne se v bezprávi, když vykonává se do krajnosti a dnes jsme toho náhledu, že i právo nad řemeslníky může být vykonáváno zasc

jenom lidmi, stojícími nad zájmy soukromými a toho ovšem nebylo, neboť právo vykonávali zase ti, kteří sami práva se dovolávali.

Soudice dle dnešního života, musíme doznati, že tato privilegia dusila často v zárodku mnohý rozvoj, všecku soutěž, ale — pravím výslovně, ale — byla tato privilegia řemeslná nutností za tehdejších dob, za dob všestranných privilegií stavovských a městských a mohla tato privilegia řemeslná pozbyti své působnosti jenom v té chvíli, když veškerá privilegia vůbec byla odstraněna, a to se stalo teprve v památných letech osmačtyřicátých století devatenáctého.

Do té doby cechy tak, jak byly utvořeny, byly pro řemeslníka nutností a nelze je i přes mnohé výtky drobné nazvati zbytečnými.

*

A nyní se vraťme k našemu milému Kladnu. Řemeslník kladenský předešlých století šel za svým životním cílem rovněž touto cestou, ale přece jen částečně jeho život se lišil od svých sousedů, řekněme v Unhošti a ve Slaném. Kladenský řemeslník byl poddaným své vrchnosti kladenské a proto byla nad jiné významná ustanovení, jež učinil nezapomenutelné paměti statečný rytíř Ctibor Tiburci ze Žďáru a na Kladně, koncem XVI. století a pak později jeho potomci Eusebius a Florián ze Žďáru. Tito vyvedli řemeslníky z poddanství a řemeslníci kladenští byli na příště nuceni platit pouze kontribuci ze zapůjčených polí a luk vrchnostenských. Svoboda tato zůstala jim po celé století XVIII., tedy i za pozdějších majitelů kladenského velkostatku, hrabat z Lamberka i vévodkyně Toskanské, jakož i dosavadního majitele kladenského panství kněž. řádu sv. Benedikta v Břevnově, zachována. A mám za to, že právě tím, jsouce chráněni a podporováni vrchnostmi, v tomto poměrně malém městečku, udržely se cechy při životu. Je přirozeno, že páni ze

Ždaru i jich nástupcové nestarali se o řemeslníky kladenské z pouhé lásky, ale také z popudu vlastního dobra a bezpečí, ani chtěli mít stále zručných řemeslníků u zámku, aby byli po ruce, když jich bylo zapotřebí, sice jinak by se řemeslníci raději usazovali v sousedních, městskými právy nadaných městech Unhošti, Slaném, Rakovniku atd. a vrchnosti kladenské byly by při všech řemeslných pracích odkázány na odlehlou pomoc sousedů.

A poněvadž to tedy bylo v jich vlastním prospěchu, musely vrchnosti anebo správy měst starati se o řemeslníky, a tak to činili i majetníci kladenští. Přes to však dočítáme se z r. 1713. ze zprávy, tak zv. relace, jež činila vrchnost kladenská ke guberniální správě v Praze, že řemeslu na Kladně nevedlo se valně. Soupis řemeslníků z toho roku nás poučuje, že v městečku Kladně bylo zmíněného roku 1713. celkem 25 řemeslníků usedlých t. j. těch, kteří měli buď majetek svůj a nebo od kladenského panství svěřené usedlosti, z nichž odváděli kontribuci, a pak mimo tyto usedlé byli 3 neusedlí, kteří bydleli buď v herberku anebo žili v podnájmu. Z údajů jednotlivých vysvítá, že příjem největší měl řemeslník neusedlý, totiž sládek, jenž platil adminiculáre*) z 1 hl, ale přes to měl ročně příjmu 100 zl., což na tehdejší dobu značí dosti. Průměrný příjem řemeslníků kladenských obnášel 8—15 zl. ročně, s čímž ovšem by bylo dnes ženatému těžko vyjít, ale tehdá zlatka platila aspoň 5kráté tolik co dnes, a pak bylo lze potravu daleko levněji pořídit, nežli za našich časů. Přes to příjmy tyto nejsou nijak závidění hodné.

Všimněme si našich předchůdců jednotlivě:

Řemeslníci na Kladně r. 1713:

Pekař: Johan Huber, bez tovaryše, platí kontribuci, špatně se mu vede, vydělá ročně 12 zl.

*) Tolik co nájem.

Kovář: Jak. Procháska, bez tovaryše, platí kontribuci, špatně se mu vede, vydělá ročně 15 zl., z čehož dá 6 zl. za uhlí.

Obuvník: Volfg. Hoffmann, nepracuje pro stáří řemeslo.

Obuvník: Ond. Wondráček, občas tovaryš, vydělá ročně 26 zl.

Hrnčíř: Th. Jelínek, přes 2 léta neprovozuje řemeslo, poněvadž hlína jest špatná. (Užívají se hrnce z Rakovníka.)

Řemenář: Joh. Dobiáš. Poněvadž není v cechu, nesmí míti chasníka ani učedníka a nesmí ani na jarmark a obchod vésti. Vydělá 8 zl.

Řezník: Krištof Křečan, hospodaří s matkou, nemá chasníka, poráží v roce až 4 kusy hovězího a týdně skopové, vepřové a telecí. Vydělá 20 zl. ročně.

Hrnčíř: Mart. Oliva, bez chasníka, málo práce, pro špatnou hlinu obchoduje s rakovnickými hrnci, vydělá 2 zl. Od velikonoc nepracoval.

Krejčí: Jiří Jabůrek, má pole, platí kontribuci. Špatné řemeslo. Šije cvilich, chce přísežně dokázat, že nevydělá víc jak 2 zl. Žije z hospodářství, jež se ženou vyženil.

Zámečník: Václav Pfister, bez chasníka, málo práce, vydělá 10 zl., žije z hospodářství.

Tesař: Jiří Jelínek, zemřel, domácnost byla převedena.

Obuvník: Johan Wondratšek, (!) přišel před 2 týdny, dosud neudělal ani pár bot, netroufá si v řemesle (v němž jest špatně sběhlý) 10 zl. ročně vydělat.

Truhlář: Ondřej Pringler, bez chasníka, jsa slepý (wegen blöden Gesicht) a chromé ruky, nemůže pracovat, nic nevydělá.

Tesař: Adam Springler, praestiert k vůli své usedlosti die onera publica. Pracuje v létě u vrch-

nosti (denně 12 kr.) v zimě a napodzim 10 kr.
Ročně 36 zl. 50 kr. Když mrzne, jest bez práce.

Truhlář : Křištof Pringler. (!) Od několika let řemeslo neprovozuje a pro stáří již nepovede.

Kolář : Mates Kapalín, bez tovaryše, málo řemeslu se věnuje, má hospodářství a poněvadž jest starší, vydělá 18 zl.

Kovář : Daň. Dobiáš, bez chasníka, když odečteme, co dá za železo a uhlí, vydělá ročně 15 zl.

Zedník : Jiří Klíma, celý rok nevydělá v Kladně nic, vydělává přes pole 7, 8 až 9 grošů denně. Nemá stálou práci. Za léta vydělá úhrně 40 zl.

Kovář : Joh. Hlaváček, neprovozuje řemeslo, an musel převzít otcovský statek :

Tkadlec : Tobiáš Scholt, zemřel.

Krejčí : Pavel Huber, bez chasníka, vydělá 30 zl.

Kolář : Martin Valcha, bez chasníka, má málo práce, musí dříví na 3 mile prodávati. Vydělá 15 zl.

Zahradník : Martin Urban, opatřuje vrchnostenské zahrady za roč. 4 zl., 4 strychy žita, 2 strychy pšenice, 2 věrtele hrachu. Mimo zahradnictví nemá jiného zaměstnání.

Švec : Daniel Ehrlich, zemřel, místo něho Ausitzer.

Zedník : Jak. Jelínek, pracuje v okolí za chasníka, poněvadž jest „von schlechter Experiens“, denně vydělá pouze 21 kr., nemá stálou práci. Vydělá 35 zl. ročně.

Neusedlí řemeslníci :

Pekař : Joh. Dobiáš. Jest v herberku. Nemá pozemku, bez kontribuce, a denní mzdu. Ročně 8 zl.

Sládek : Václav Sába. Bydlí v bytě panském, bez pozemku, platí adminiculare z každého sudu 3 kr. Ročně 30 zl., žita 15 strychů, pšenice 2 str., ječmene 4 str., hrachu 2 str., soli 1½ věrtele, másla 30 lib., sýra 40 liber. Dovozné,

Schrottgeld, z každého sudu, který na panství Kladno načepován jest, 15 kr. a co do sv. Markéty přijde 12 kr. Výdělek ročně asi 100 zl. Vydrží 2 chasníky.

Bednář: Jan Zápotocký. Pro vrchnostenskou práci má jedno čtvrtletí v roce chasníka. Mzdy ročně má 30 zl. Žita 8 strychů, pšenice 2 strychy, ječmena 2 str., hrachu 1 str., másla 30 liber, sýra 20 liber, $1\frac{1}{4}$ soli. Za to musí všechny práce pro vrchnost zadarmo prováděti a chasníka vydržovati. Mimo mzdu vydělá 6 zl. Nemá polí a nedává kontribuci.

Pasák obecní: Václav Trnka, není poddaný, bez kontribuce, ročně 20 zl., v obec. domku bydlí. Obilí 20 strychů, mléčného z každé krávy 3 kr. a z kusu mladého $4\frac{1}{2}$ kr. A z toho musí vydržovat ku hlídání potřebnou čeleď.

Motyčín: Obecní pasák Václav.

Saky: Franc Mužik (mlynář). Tom. Svoboda (mlynář). Koupil mlýn za 1000 zl. Krejčí (bez jména). Obecní pasák Caspar Holý.

Kyšice: Mlynář Joh. Prejsa. Obecní pasák.

Hnidousy: Mlynář Joh. Jiří Völlner. Obecní pasák.

Cvrčovice: Kovář Jak. Vondřig. (!) Obecní pasák.

Kročehlavy: Obecní pasák Jacob Hora. V Kročehlavech jsou sice dva lnáři (leinwerbe), ale neprovozují řemeslo z nedostatku pěstění a pro jejich chudobu.

Pokud lze z dějepisně dochovaných pramenů zjistiti, první samostatné cechy kladenských řemesel uvádějí se z roku 1730. a vlastně mluví se pouze o cechu jednom t. zv. společném. Již r. 1734, jak udává v pamětní knize kladenské nezapomenutelný farář K. Lička, vytvořil se cech řezníků, patrně na žádost cechovníků a r. 1736 vytvořil se cech zedníků, stavebníků a kameníků, kteří téhož roku na prvního máje slavili svůj první Kvartál. Že v té době existoval cech řeznický, o tom našel jsem v archivu Musea král.

Českého doklad v listu za vyučenou, jež obdržel jakýs Václav Morava 8. března roku 1739. Cechmístrem byl Václav Hlasatel a lermistrem Martin Hlasatel. Poněvadž r. 1760 přenesen byl z Unhoště k nám cech sládků byla, na Kladně v letech šedesátých století XVIII., tedy skoro před 150 lety, čtyři cechovní sdružení — řezníků, stavebníků, sládků a spojených řemesel. Je přirozeno, že všechny tyto cechy měly veškerá práva a ovšem i povinnosti počestných pořádků staročeských, a že neobmezovaly se jenom na nosení praporů a užívání insignií, doložím obšírně dál.

Z pamětní knihy faráře Ličky vysvítá, že později, roku 1822, pořídil si cech spojených řemesel (krejčí, obuvníci, pekaři, sedláři atd.) korouhev z červeného damašku se zlatými obrubami, s červenou pozlacenou tyčí, na jedné straně korouhve s obrazem patrona města sv. Floriána a na druhé straně s odznaky cechovními. Korouhev stála 431 zl. Dále se dovídáme, že na cechovní korouhvi stavebníků insignie „V. M.“ značí počáteční písmeny někdejšího podporovatele a inspektora cechovního Vincence Matějky, direktora kladenského panství. Korouhev jejíž byla z modrého damašku, rovněž se zlatými obrubami, na jejíž jedné straně byly obrazy svatých, Josefa a Rocha, a na druhé insignie cechu. Tyč byla modrá a silně zlacená. Korouhev stála 351 zl.

Ze života cechů kladenských dovídáme se obšírných a jasných zpráv, pouze o jednom — o cechu sládků. Mně je to ovšem tím vítanějším, poněvadž také k těmž cechu patřím, ale myslím, že nebude ni vám bez zajímavosti podrobněji se o něm zmíniti.

Byl jedním z nejrozsáhlejších, jaké zřídka kdy nacházíme. Jak praveno, byl roku 1760 v Unhošti a repodařilo se mi zjistiti, z jakých? příčin dostal se do Kladna. Aby vlivná vrchnost na Kladně si toho přála, to asi sotva, poněvadž tou dobou byl kladenský velkostatek v majetku duchovním. Spíše dalo

by se to vysvětliti za vlády čilých pánů ze Žďáru. Ale snad, že si to příslušníci cechu přáli sami. Unes jest věru s podivením, že až z dalekého kraje pražského sládci přicházeli k nám, aby přijati byli do cechu. Zmíněného roku 1760. počítají se mistři, podstarší a mládkové z Jenče, Tuchoměřic, z Unhoště, obecní a uršulinský, tedy dva, z Kladna, Buštěhradu, Dejvic, Statenic, Středokluk, sv. Markéty u Prahy, Motola, Kolče, Hostouně, Lochkova u Prahy, Jinonic u Berouna, Ounětic, Roztok u Prahy, Sukdol, Kosoře, Chotic, Nové Hutě, Buben u Prahy — tedy z míst, o nichž ani se nám nezdá, že tam kdysi bylo pivo-varů vůbec. Ba na jednom výkazu čteme, že i karlštejnský sládek byl u nás zaznamenán a přihlášen.

Ze záznamu cechovních register, t. j. účtů, které předkládaly se o kvartále a z přihlášek za přijetí mistrů a učedníků vysvitá, že kdo chtěl býti přijat za mistra, byl povinen tak zvané matce pokladnici, totiž železné nebo dřevěné pokladně, v níž chovaný insignie a která zosobňovala tradici stavu, odevzdati 10, 11, 15 zl., a který mistr žádal za přijetí hochů do učení, 10 zl. — Výminku činil ten, kdo už byl v jiném cechu přihlášen, ten neplatil nic; mistr, který za choť pojal vdovu po mistrovi, platil pouze polovici a slevu měl, kdo mohl dokázati, že byl mistrovským synem.

Stávalo se dosti často, že mistři neplatili taxu najednou a že zůstávali dlužni. Ostatně suma 15 zl. byla na tehdejší dobu obnosem velmi značným, srovnáme-li to s cenou dnešních peněz, rovnala se až 10 K a přirozeně, že počátečník podobnými obnosy neplýtvá, ale „matka pokladnice“ byla dle starobylého zvyku také shovívavá a tak spokojila se pouze s 1—2 zl., ale také vyšla hned při první splátce na prázdno, když se zůstalo dlužno. Některý mistr při přijetí do kladenského cechu platil resty z dřívějšího cechu. Kdo byl nováčkem, platil vedle taxy cechovní ještě jednou tolik na tak zv. cechovní svačinu. Taxy učednické platily se ihned aspoň čtvrt-

tinou splátky. Mimo to každý člen povinen byl o kvartále přispívat 1—2 zl. Osvobození byli cechmíšři a starší cechovní.

Dle výkazů pokladny, již řídil a vedl inspektor, jímž byl buď primátor města nebo správce vrchnostenský, sluší doznati, že bylo vše vždy v pořádku a také, že jmění cechu sládků na Kladně bylo značné. Tak na př. přijalo se o kvartále r. 1760. 102 zl. a se zůstatkem obnášelo to 320 zl. 59 kr. a 3 groše a vydalo se 160 zl. 10 kr. Celkového jmění na příští kvartál zbylo 156 zl. 49 kr. 3 groše, což opět dlé našeho pojmu je sice málo, ale na tehdejší doby znamenalo velmi mnoho. Snad nebude mi ve zlé vykládáno, prozradím-li, že kvartální hostiny byly dosti obsažné. Tak ku př. téhož kvartálu se vydalo: Panu faráři za mši 1 zl., varhaníkům 30 kr., inspektorovi čestný dar dukát (4 zl. 73 kr.). Za víno 33 zl., pivo 12 zl. 34 kr., za jídlo 34 zl. 28 kr., muzikantům 12 zl., kuchaře 6 zl. a za různé potřeby 39 zl. 15 kr. 3 groše. Můžeme dnes našim předkům vytýkat, že trochu příliš dbali na „strojení“ a kvartální svačiny, ale ospravedlněním jest jim, že co si sami do pokladnice dali, že měli právo sami si proužít.

Jak jsem pravil, cechy neměnily se po celá století a tak jest přirozeno, čeho se dočítáme ze zmíněných pamětí kladenské fary z péra nezapomenutelného faráře Kašpara Líčky, jenž praví o řemeslném životě kladenském r. 1836: Obyvatelstvo kladenské Živí se buď řemeslem nebo orbou, nebo obojím. tťivot, poněvadž Kladno je oddáleno od lipské silnice (. zv. dlouhé míle), není valný a omezuje se na městečko a nejbližší jeho okolí. Proto jsou na Kladně dosud pouze 2 kupci a asi 4 kramáři. Řemeslníci tvoří zde čtyry cechy: sládků, řezníků, zedníků stavebníků a kamenníků, a cech spojený, v němž převážně jsou zastoupeni krejčí a obuvníci. Všecky čtyry cechy užívají svých insignií, a mají svá sídla, z nichž cech sládků v zámku kladenském. Poslední dva mají velmi krásné cechovní korouhve.

K tomuto stručnému záznamu našel jsem v archivu Zemském z roku 1843. z úřadu kladenského velkostatku výkaz na guberniální správu, z něhož vysvitá, že zmíněného roku bylo na Kladně (i s okolními vesnicemi Rozdělovem, Kročehlavy, Oujezdem, Dubín, Cvrčovicemi, Hnidousy, Motyčínem, Saky a Kyšicemi) do cechu příslušících 71 mistr, 89 tovaryšů a 28 učedníků. Mimo cechy stálo 26 osob a 12 obchodníků. Mezi ty, jež zmíněná relace nepočítá do cechu, patřili hostinští, vinárník, vinopalové, 1 ranhojič, 1 salytrník z Oujezda a cihláři.

*

Jakmile při dějinách starodávných cechů dospějeme ku r. 1848, tím okamžikem musíme ustati, poněvadž tento rok znamenal hrob všech privilegií a ovšem i oněch, jež udržovaly starohylé cechy při životu, takže r. 1858 s památnými zákony a výnosy o živnostenské svobodě, byl jenom přirozeným důsledkem, který přijíti musel a který také přišel, na vždy uzavřel všechny ty matky pokladnice, ano nebylo více třeba hlásiti se o přijetí do cechu, ani o mistrovství, ani za vyučenou, ani za učedníka.

Ale přes toto historické faktum dojistá mnohý z vás v duchu se tázal, jak to bylo možno, aby takřka na ráz zmizely zvyky přímo staleté, aby takřka přes den odvěké kmeny našeho hospodářského života řemeslného najednou se rozpadly a nebylo jich přes noc více? — Odpověď na to jest snadná. Smetla je s povrchu živnostenská svoboda, moderní novodobý názor o volnosti a svobodě vůle jednotlivcově.

Tyto hlavní věty svobod stol. XIX. učinily starosvětské předsudky o zachovalosti a počestnosti a z toho vyplývající způsoblosti řemeslné — bezpředmětnými.

Dobře. Ale pak si zodpovězte další otázku, dnes modernější této předešlé. Jak jest to možné, že dnes po 50. letech zavedení všech občanských a živnostenských svobod, znova tytéž cechy přímo

oživují, byť nikoli v právech dřívějších, ale najisto aspoň v touze, aby podobnou novodobému životu odpovídající organizaci pro sebe řemeslnictvo zavedlo a vítají všechna zákonná ustanovení, která v tomto směru snahy ony usnadňují?

Úvahy v tomto směru nespádají více do historie minulosti, ale do života přítomného a proto omezím se, abych konstatoval jenom to, co souvisí s touto nedávnou minulostí.

Především se mi zdá, že v onom neuvěřitelném překvapení, do něhož cechovníci upadli po letech šedesátých, ztratili nejen svá starobylá práva a privilegia, ale také — řekněme si to upřímně — hlavu. Vždyť nebylo třeba pouštět z ruky organizaci cechovní, neboť r. 1857. rušily se privilegia cechu ale nerušila se řemesla, a svoboda občanská náležela každému občanu bez rozdílu a t. zv. práva politická, nestala se majetkem třídy jedné, ale každého a všech, jmenovitě těch, kdož je dovedli využití a na jejich základech pracovati. Remeslník cítil se zavedením živnostenských svobod zkrácen, a vlastně byl zkrácen jenom potud, pokud sám si to připouštěl.

Ovšem, toto poznání nemohlo přijíti na ráz, ale přišlo později a poznání toto přichází právě dnes, když zase už vidíme aspoň 50 let do historie nazpět a vidíme, jak vlivem zavedených svobod utvářily se mezi tou dobou poměry hospodářské, živnostenské a dodejme — i tovární.

A zde jsme u příčiny tak mnohé nynější živnostenské, ale i sociální nesrovnalosti.

Svobodou živnostenskou od let šedesátých vytvořila se ohromná podnikavost a zvýšený stupeň tvořivosti i práce, ale také daleko větší počet oněch drobných pomocných pracovních jedniček, továrního dělnictva. Poměr mistra k učedníku a ovšem i tovaryši, byl ještě před šedesátým rokem zcela jiný, nežli dnes. Tovaryš nebyl dělníkem od-

vislým. Byl to dělník který byl, abych tak řekl, jednou rukou v mistrovské zástěře, prostě z toho důvodu, že již za učedníka brán byl s úplnými schopnostmi budoucího mistra.

Ale nová doba se neptala po kvalifikaci. Kdo chtěl na řemeslo, ten šel — ale nikoli za budoucího mistra, ale na rychlo za pomahače oné skupině podnikavých lidí, kteří často nebyli ani mistry, ale byli za to továrníky a kteří vytvořili onen dnešní ohromný útes t. zv. továrního dělnictva, jež musí právem se organisovati, aby aspoň částečně uplatnilo sebe a zvlášť slabou svoji moc, pracujícího jednotlivce proti tovární výrobě.

A nyní mi dovolte onu nejdůležitější otázku. **Zmizelo ze světa řemeslo, zmizel stav jeho, jeho mistři, tovaryši a jeho učedníci?** Nikoliv. Právě tyto svobody živností z let šedesátých až na naše dny dokázaly nejpádněji, že mezi továrnou a dělníkem továrním trvá ode dávna mohutná vrstva řemesel a t. zv. drobného hospodářského průmyslu. jenž žije dál svůj staletý život ve svých tradicích, ale ovšem který také musí žít s novodobou svobodou a moderním pokrokem. Dnes jasno je, že s nastálými živnostenskými svobodami po roce 48, měla právě řemesla, ať v Čechách nebo mimo ně, znova se spojit a využít všech těch práv sociálních, a najmě politických a sama začít řešit ony otázky novodobé, které dnes zaručují budoucnost a lepší život každého jednotlivce. Řemesla mohla klidně zanechat těžkopádné obřady, předpojaté názory osobní, ale neměla zanechat společné svazky osobní a měla chopiti se řešení otázek nových, kterými se od staletí zaměšnávala, jako nemocenského, úrazového a starobního pojištění; měla právě v té době s úsilím zakládati pro sebe řemeslné záložny, starobní domy, tržnice, sklady a měla především s úsilím **domáhati se zastoupení v zákonodárných sborech** a zřizovati školy odborné, vydávati poučné knihy, časopisy a pořádati osvětové sjezdy a výstavy.

To všecko se propáslo v době let šedesátých, neboť se zdálo, že svoboda občanská a živnostenská jest nepřitelem mistra cechovního a ona zatím byla jenom krokem v před, který přinášel všem stejné právo, ale také i povinnosti a to nejen ku státu, zemi a lidstvu, ale i ku svému vlastnímu stavu, ať to byl dělnický, agrární, úřednický nebo řemeslný . . .

Jest-li my dnes na paměť dávných dob cechovního zřízení jdeme se svými korouhvemi na mši do kostela, jdeme tam nikoli abychom svého Boha prosili za vrácení našich insignií, pořádků nebo dokonce za vrácení rychtářské ferule a roboty, ale jdeme tam proto, abychom si připoměli, že jsme si vědomi dějinné památky svých předků, jež ctiti jest nejkrásnější povinností každého řádného, a svobodného občana.

My vracíme se s úctou k našim dějinám a v tomto okamžiku, abychom se dějinami těmi pro vezdejší život nadchli a uvědoměli si, čím naši předkové byli a co od té doby bylo pro nás učiněno anebo čeho bylo námi opomenuto. Jest-li se mně dostalo té cti, abych v památný den kladenského kvartálu mohl Vás nachvíli uvést do historie, činím tak s vřelým přáním, abyste těmito dějinami posileni, zakládali sobě budoucnost v tradicích svých předků a v novém století své štěstí ku prospěchu Vašemu, ku prospěchu našeho krásného města a ku slávě naší české vlasti.

